

Economisme en de strategie van de kulturele strijd

Politiek heeft altijd te maken met het uitvechten van politieke tegenstellingen ten einde via het staatsapparaat de macht te verwerven. De aard van "het politieke" moet daarom begrepen worden als niveau waarop de klassentegenstellingen zich op de meest omvattende wijze uitdrukken. Politiek heeft altijd te maken met klassenstrijd en is zelf de vertaling van de tegengestelde klassenbelangen in de maatschappij. Het uitvechten van de klassenstrijd op politiek niveau is echter niet te herleiden tot de economische belangentegenstellingen tussen de klassen. De politieke strijd is ook geen veredelde vorm van "belangenstrijd", maar moet gezien worden als de uitdrukking van de klassenstrijd op ALLE niveaus van het maatschappelijke : de politiek, de ideologie en de economie.

Economisme

Dat de politieke klassenstrijd niet moet begrepen worden als een met politieke middelen voortgezette belangenstrijd van de arbeidersklasse heeft Lenin reeds vóór 1914 meermalen uiteengezet door middel van polemieken tegen de "economistische" stroming in de Russische sociaal-democratie. "Economisme" stond hier voor een tendens in de Russische sociaal-democratie die de politieke strijd van de arbeidersklasse in het directe verlengde van de vakbondsstrijd (belangenstrijd) legde. "Economisme" kan ook ruimer opgevat worden als een politiek-filosofisch begrip dat een directe relatie legt tussen de ontwikkeling van de materiële productiekrachten én de vorming van het politiek en moreel bewustzijn van een klasse. "Economisme" is dan de herleiding van de bovenbouwverschijnselen tot hun directe economische onderbouw. De ideologie en de politiek weerspiegelen dan op directe wijze de economische structuren.

Zoals bekend heeft het marxisme als politieke filosofie én als gids voor het politiek handelen van socialistische en communistische partijen in het verleden enige vertekening ondergaan, in die zin dat de MARXISTEN niet altijd in staat waren om op een dialectische wijze de strijd op de diverse niveaus van het maatschappelijke met elkaar in verband te brengen. Het accent werd zeer sterk gelegd op de economische strijd van de arbeidersklasse, omdat de tegenstelling tussen kapitaal en arbeid zich zeer concreet manifesteerde op het vlak van de loonstrijd : de strijd voor de boterham. Stakingen bleven in de meeste gevallen ook "economische" conflicten : staken voor loonsverhoging tijdens een opgaande conjunctuurbeweging ; staken

tegen loonsverlaging in een neergaande conjunctuurbeweging. De strijd voor het erkennen van de vakbondsrechten was natuurlijk niet ontbloot van enige politieke kantjes, maar ook hier weer hoefde deze strijd niet noodzakelijk de aanzet te vormen voor het losbarsten van een algemene confrontatie met de heersende klasse en met het burgerlijk staatsapparaat.

Wij merken dat in Engeland de vakbonden zich omstreeks 1900 nog sterk verbonden voelden met de liberale partij als de politieke kracht die best in staat kon worden geacht om ook de belangen van de arbeiders uit te drukken. In de Verenigde Staten merken wij dat vooraanstaande vakbondsleiders zich verzetten tegen de vorming van een "arbeiderspartij" en nog heftiger tegen iedere samenwerking met socialistische of communistische groepen. Het "economisme" wortelt derhalve in de arbeidersbeweging zelf en wel in de spontane organisatievormen van de arbeidersklasse, zeker wanneer die organisatievormen sterk geënt zijn op de verdediging van de concrete belangen van de arbeidersklasse binnen het kapitalistisch systeem. "Economisme" is derhalve niet alleen een politieke filosofie, maar ook een politieke houding die concreet aansluit bij de directe ervaringswereld van de arbeidersklasse en haar organisaties. Die ervaringswereld van de arbeidersklasse is echter niet enkel en alleen te herleiden tot de economische strijd of, om het populair uit te drukken, tot de strijd voor de boterham. De ervaringswereld van de arbeidersklasse strekt zich ook uit tot het politieke en het ideologische niveau, zij het dat de invloed en de druk van de heersende klasse zich hier manifesteert via een netwerk van staatsapparaten (onderwijs, officiële media) en vrijwillige organisaties geleid door vertegenwoordigers van de heersende klasse. Die vrijwillige organisaties strekken hun actieterrein hoofdzakelijk uit tot de sfeer van de reproductie van de arbeidskracht en tot het controleren van de levenswandel van de arbeiders. In de vorige eeuw waren dat hoofdzakelijk de katholieke liefdadige werken en ook de liberale initiatieven, zoals de maatschappijen voor onderling hulpbetoon (Help Uzelve) en ontwikkeling (Willemsfonds ; liberale onderwijsliga). Naarmate de taken van deze "welzijnsorganisaties" omvatterder werden en niet meer op directe wijze te financieren waren uit de giften van de heersende klasse, moesten overheidssubsidies de controlefuncties helpen financieren.

In België heeft de socialistische arbeidersbeweging zich van meet af aan in "economistisch" vaarwater bewogen. De strijd voor de materiële lotsverbetering kreeg - en dat was wel te begrijpen - alle prioriteit. De Belgische socialistische arbeidersbeweging besteedde weinig aandacht aan de theorievorming en had in feite een zeer bekrompen visie op het bestrijden van de ideologie van de heersende klasse. De nadruk kwam zeer eenzijdig te liggen op de belangenstrijd en de organisatie van de arbeidersklasse als een "belangenpartij" die samengehouden werd door een actieprogramma (verovering van het algemeen stemrecht ; afdwingen van beschermende maatregelen ten gunste van de arbeidersklasse) en een zeer vage principeverklaring (bekende Charter van Quaregnon). Het uitbouwen van de socialistische

organisaties nam vooral de vorm aan van het verstevigen van de ECONOMISCHE organisaties (coöperatieven, mutualiteiten, vakbonden), niet van de politieke en ideologische arm van de beweging.

De Belgische socialistische beweging had een zeer economistische visie op de politieke en ideologische ontvoogding van de arbeidersklasse : door de materiële lotsverbetering en door meer vrije tijd zou de arbeidersklasse ook concreet de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan het politieke leven én aan de hogere cultuur.

De Belgische socialistische arbeidersbeweging ontwikkelde een zeer conformistische én zeer burgerlijke opvatting over de wijze waarop de ontvoogdingsstrijd van de arbeidersklasse moest gevoerd worden. Culturele strijd had hier vooral te maken met het afdwingen van gratis en verplicht onderwijs voor iedereen. Culturele strijd had ook te maken met het overdragen van opvattingen en houdingen eigen aan de heersende klasse. Culturele strijd lag hier vooral in het verlengde van het moraliseren van de arbeidersklasse en verbond zich daardoor met de acties van de vooruitstrevende fractie van de liberale bourgeoisie. Van een autonome socialistische strategie of van een eigen visie op de cultuur was binnen de socialistische arbeidersbeweging zeker geen sprake.

Concrete voorbeelden kunnen dit illustreren. Sommige socialistische leiders, zoals een E. Anseele, waren ervan overtuigd dat Vlaamse arbeiders er alle voordeel bij hadden het Frans te beheersen. Dat feit hoefde op zich geen negatieve bijbedoelingen te verbergen, ware het niet dat de Gentse bourgeoisie door middel van de Franse taal ook een klasstaal kon opleggen in de communicatie met de Vlaamse arbeidersklasse en daardoor ook haar heerschappij kon verstevigen. Frans leren was, in dat opzicht, geen middel tot emancipatie, omdat de meeste Vlaamse socialisten verzuimden (én zich zelfs heftig hebben verzet) tegen het voeren van de ideologische strijd tegen de heersende klasse op het vlak van de taalverhoudingen. De socialisten misten hierdoor grotendeels de aansluiting bij de zich ontwikkelende Vlaams-nationale groepen en lieten aan niet al te vooruitstrevende ideologen van de Vlaamse kleine burgerij alle mogelijkheden open om zich meester te maken van deze vorm van culturele strijd die de "taalstrijd" uiteindelijk werd binnen de Belgische politieke verhoudingen.

Diezelfde vormen van "economisme" treffen wij aan in de houding van de Belgische socialistische beweging ten aanzien van de positie van de vrouw. De socialistische leiders kwamen wel op voor de belangen van de arbeidersklasse, en dus ook voor de belangen van de arbeidersvrouw, maar zij begrepen die belangenstrijd zuiver als het veilig stellen van de positie van de "huisvrouw" in een vijandige kapitalistische wereld. Het kapitalisme bedreigde de "moraliteit" van de arbeidersvrouw. Bescherming van de vrouw nam in de eerste plaats de vorm aan van het beperken van vrouwen- en kinderarbeid (let op de combinatie !) door middel van een sociale wetgeving. De strijd voor het vrouwenstemrecht werd door de socialistische (man-

nelijke) leiders steeds op een laag pitje gezet. Zonder dat dit ogenschijnlijk enige problemen met de proletarische achterban opleverde, want de druk van de heersende ideologie en van de abominabele toestand in de fabrieken en mijnen ondersteunden voldoende het opleggen van een conservatieve ideologie aan de arbeidersvrouwen : zich schikken in de rol van een goede huismoeder.

De socialistische beweging wilde de arbeidersklasse een moraliserende steun geven. Actiepunten zoals de drankbestrijding en het aanmoedigen van de spaarzin treffen wij zowel aan in burgerlijke als in socialistische kringen. Deze visie op de arbeidersklasse viel grotendeels samen met de concrete opdracht die de beweging zich stelde : van de arbeidersklasse een "fatsoenlijke" klasse maken. Wat bij de meeste arbeidersleiders onbewust leefde, was het verlangen om zich in de ogen van de bourgeoisie als respectabel aan te dienen en aan de burgerlijke media geen aanleiding te geven tot denigerende opmerkingen. Men bewonderde in feite de bourgeoisie omwille van haar cultuur, haar levensstijl en de manier waarop ze in de maatschappij, ook nog na het toestaan van het zuiver algemeen stemrecht, toch nog de touwtjes in handen wist te houden.

De revolutionaire strijd

Het zou echter te gemakkelijk zijn om alle schuld af te schuiven op de reformistische arbeidersleiders, want ook de revolutionaire (communistiche) stroming maakte zich vaak schuldig aan bepaalde vormen van economisme. De oriëntering op het activeren van de klassenstrijd nam vaak VOLUNTARISCHE trekjes aan en was zeker niet gespeend van "ouvriërisme". De conceptie was dan dat de arbeidersklasse de enige revolutionaire klasse was en het revolutionaire élan gebroken werd door de actie en de invloed van de reformistische leiders of organisaties. Die schadelijke invloed van de reformistische ideologie hoorde dan ontmaskerd te worden door het uitstippelen van een linkse koers : de klassenstrijd aanzwengelen door het formuleren van radicale en compromisloze eisen. Meestal nam dit concreet de vorm aan van het bedrijven van "links opbod" : bij een staking bijvoorbeeld hogere looneisen stellen dan de eisen die naar voren geschoven werden door de reformistische leiders. De communisten hadden tevens de neiging om zwaar het accent te leggen op de klassenstrijd zoals zich die concreet ontwikkelde op het niveau van de onderneming(en). De dictatuur van het kapitaal werd natuurlijk niet alleen op het niveau van de materële productie gesitueerd, maar ook op politiek vlak. Doch hier ging men ervan uit dat de politieke heerschappij van de bourgeoisie niet anders was dan het bezetten van het staatsapparaat, en dan nog een staatsapparaat dat louter repressief moest reageren (en niet integrerend). Deze redenering kwam wel tegemoet aan het revolutionair verlangen van vele communistische militanten om de klassenstrijd op te vatten als een revolutionaire strijd, maar belette een objectieve ontleding van de machtsverhoudingen tussen de klassen en het functioneren van de

heerschappij van de bourgeoisie. Was de staat dan louter een uitvoerend comité in de handen van de bourgeoisie? Marx en Lenin poneerden deze stelling wel, maar dat mocht daarom nog geen argument zijn om een concrete analyse van het functioneren van de HEERSCHAPPIJ van de bourgeoisie uit de weg te gaan.

Op die manier ontwikkelde zich een vorm van "links economisme" in de communistische arbeidersbeweging. De revolutionaire strijd werd dan principiëel gezien als een uitloei van de economische positie van de arbeidersklasse ten aanzien van de bourgeoisie. Wanneer de arbeidersklasse het "wilde" zou zij die heerschappij van de bourgeoisie met gewelddadige middelen wel breken. De partij, die de strijd hoorde aan te voeren, werd bedacht met de uitvoering van deze revolutionaire taak. "Zonder revolutionaire theorie ook geen revolutionaire partij" werd nu begrepen als "geen revolutie zonder revolutionaire partij" en weldra als "de revolutie kan enkel het werk zijn van het bewust ageren van een revolutionaire partij. De geschiedenis heeft aangetoond dat revoluties hun eigen ritme ontwikkelen en dat partijen en klassen een rol spelen in een dergelijk revolutionair proces. Dat revolutionair proces neemt niet altijd de vorm aan van een zuiver conflict tussen bourgeoisie en proletariaat, maar wordt vertaald in een algemene crisis van de maatschappij. Alle klassen en lagen van de bevolking worden door dat revolutionair proces gegrepen en hun organisaties en woordvoerders worden gedwongen om positie te kiezen. Binnen een dergelijk revolutionair proces kan de arbeidersklasse een determinerende rol spelen, maar de uiteindelijke weg die een dergelijke maatschappij na de revolutie opgaat, wordt evenwel bepaald, door een samenspel van ideologische, politieke en economische krachten.

Het geval Iran laat duidelijk zien dat nationalistische en godsdienstige invloeden een zekere "autonomie" kunnen verwerven. Godsdienst en nationalisme zijn als ideologie daarom niet altijd een bedoeld produkt van de heersende klasse. Ideologieën kunnen enkel bestaan door brede lagen van de bevolking te verenigen en hun autonomie bevestigen door zich te verbinden met organisaties die de belangen van één of meerdere klassen behartigen en uitdrukken.

Anti-imperialistische gevoelens kunnen zich zelfs makkelijk kristalliseren binnen nationalistisch-religieus getinte bewegingen die een beroep doen op historisch overgeërfde waarden. Het geval van Iran wijst dat duidelijk aan. Ook binnen de ontwikkelde kapitalistische landen merken we een zeker samengaan tussen nationale en religieuze sentimenten bij die bevolkingsdelen die zich bedreigd voelen door de ongebreidelde ontwikkeling van het monopoliekapitalisme. Vlaams en Waals nationalisme hebben niet enkel en alleen hun wortels in de kleine burgerij, maar ook in de arbeidersklasse en in industriële kringen. Daarbij rijst de vraag in welke mate dergelijke nationalistische bewegingen zich profileren tot politieke partijen en pressiegroepen die de heerschappijstructuur van de dominerende fractie van de bourgeoisie (kunnen) aantasten en wat het belang is van de ontwikkeling van een arbeidersstrategie ten aanzien van het nationalisme.

Het onbehagen van grote volksmassa's heeft niet noodzakelijk de neiging zich enkel en alleen te ontladen en te profileren in het kader van de socialistische gekleurde beweging, maar heeft ook de neiging om aansluiting te zoeken bij denkbeelden die de klassentegenstellingen overbruggen. Het nationalisme of populisme hebben dat vermogen, het socialisme in veel mindere mate. Dit is een factor waarmee rekening moet gehouden worden.

Een alternatieve strategie

Het ontwikkelen van een politieke strategie die de niet-antagonistische tegenstellingen tussen lagen en groepen in de maatschappij kan overbruggen en daardoor een brede anti-kapitalistische beweging kan bevorderen, is niet mogelijk zonder vooraf de nodige theoretische helderheid te scheppen betreffende het karakter van het hedendaagse kapitalisme én de mogelijkheid van een links alternatief.

De alternatieve strategie zal rekening moeten houden met de concrete historische voorwaarden en tevens op grond van een kritische evaluatie van vroegere ervaring geformuleerd moeten worden. Een al te uitgesproken "economistische" stellingname moet noodzakelijk uitmonden in het beperken van de arbeidersstrijd tot het economische (biefstukkenmentaliteit) én tot het morele (moraliserende houding t.o.v. de arbeidersklasse). Deze accenten veroordelen de arbeidersklasse tevens tot een kunstmatig isolement. De "verzuiling" is nu eenmaal het produkt van de vorming van belangenorganisaties die hun actieterein hoofdzakelijk kozen én beperken tot het behartigen van de deelbelangen van de arbeidersklasse.

Het afwijzen van de idee dat de arbeidersklasse moraliserend moet aangepakt worden, houdt tevens in dat men kiest voor het ontwikkelen van het klassebewustzijn van de arbeiders door deze arbeiders te confronteren met de structurele en historische bepaaldheid van hun situatie. Politisering houdt hier in dat de arbeidersklasse zich leert begrijpen als een politiek handelend subject en dat de arbeidersklasse concrete opvattingen verwerft over de complexe relatie tussen de economische uitbuiting en de ideologische onderdrukking. Dat betekent tevens dat de arbeidersklasse autonome opvattingen moet ontwikkelen over alle sferen van het maatschappelijke en haar fundamentele belangen niet koppelt aan de belangen van de heersende klasse.

Politisering heeft te maken met het onderscheiden van die fundamentele belangen van de arbeidersklasse tegengesteld aan de belangen van de bourgeoisie én van de positie van die groepen en lagen van de bevolking (kleine burgerij; nieuwe middenklasse) die niet tot de arbeidersklasse kunnen gerekend worden. Politisering betekent hier ook dat de arbeidersbeweging een globale anti-kapitalistische strategie formuleert die ook die brede volkslagen aanspreekt en kan mobiliseren. Politiek denken heeft niet alleen te maken met het vertalen van klassebelangen in een concreet programma, doch tevens met het vertalen van de klassebelangen in een

politiek perspectief. Dat betekent tevens dat de contradicties tussen de diverse lagen van de bevolking "opgelost" worden.

Voor de arbeidersbeweging geldt dan dat zij concrete posities moet innemen ten aanzien van (en ook soms TEGEN) bepaalde ideologische en politieke stromingen die (ogenschijnlijk) de kapitalistische verhoudingen contesteren. In de jaren zestig was dat de democratische studentenbeweging aan de universiteiten. Toen bleek evenwel dat de traditionele arbeidersbeweging GEEN eigen opvattingen had over de veranderingsprocessen in de maatschappij en in de ideologische apparaten van de staat en derhalve ook niet in staat was om de in wezen kleinburgerlijke contestatiebeweging te betrekken in het proces van haar eigen MACHTSVORMING.

Dezelfde tendenzen doen zich voor ten aanzien van zowel het feminisme (vrouwenbeweging) als het ecologisme (milieubeweging). Beide ideologieën zijn voortgesproten uit de nieuwe lagen van de (intellectuele) kleine burgerij en contesteren op hun wijze de bestaande machtsverhoudingen en consumptiepatronen van het laatkapitalisme. Doch welke houding moet de arbeidersbeweging, en daarmee de hele linkerzijde, bepalen ten aanzien van deze bewegingen met duidelijk anti-kapitalistische (doch overwegend kleinburgerlijke) groepen? Beide stromingen drukken het verzet en de klasse-illusies van deze overwegend intellectuele laag van de kleine burgerij uit, namelijk het verzet tegen de autoritaire door mannen overheerste samenleving of de door de "industrie" gedomineerde staat.

De taak van de socialistische beweging moet zijn een juiste strategie te formuleren waardoor het spontane en in wezen a-politieke verzet van deze nieuwe groepen kan worden geïntegreerd in de machtsvorming van links. Zoniet zullen de grote politieke formaties van de rechterzijde zich wel opmaken om het verzet van deze nieuwe groepen ideologisch te integreren. Aangrijpingspunten voor rechts zijn er voldoende, omdat zowel de spontane kleinburgerlijke ideologie van de milieugroepen als die van de vrouwenbeweging in zich een aantal irrationele elementen draagt en tevens een zekere afkeer wil uitdrukken tegenover de objectieven van de socialistische arbeidersbeweging.

De milieubeweging is niet anti-kapitalistisch op grond van een analyse van de uitbuitingsverhoudingen die in onze maatschappij heersen, maar is anti-kapitalistisch uit overwegend ANTI-INDUSTRIËLE overwegingen. Zij bestrijdt de uitwassen van het kapitalisme en verlangt opnieuw naar de "idylle" van het pre-kapitalistisch tijdperk. De arbeidersklasse en de arbeidersbeweging worden daarbij makkelijk geïdentificeerd met die krachten die de bestaande industriële produktie in stand willen houden.

Hetzelfde geldt voor de feministische groepen die zich vooral keren tegen de patriarchale verhoudingen in de sfeer van de REPRODUCTIE van de arbeidskracht. Ook hier bestaat een vrij algemene afkeer tegenover het socialisme en de arbeidersbeweging, omdat deze laatste vooral een "mannenbeweging" is en omdat het socialisme, daar waar het gerealiseerd werd, nog niet de volledige emancipatie van

de vrouw heeft bewerkstelligd.

Milieubeweging en vrouwenbeweging zijn echter wél te integreren in een rechtse verzamelbeweging tegen de arbeidersbeweging. Ten eerste is er de kleinburgerlijke klassebasis van deze bewegingen. Ten tweede heeft de heersende klasse een zeer ruime ervaring in het koppelen van de "kleine politiek" (politiek van de tussenmenselijke relaties) aan de "grote politiek" (politiek van de relaties tussen de klassen), door het ontwikkelen van specifieke tussenkomsten via de staatsapparaten. Ten derde hebben de nieuwe bewegingen niet uitdrukkelijk tot doel om de bezitsverhoudingen, die fundamenteel zijn voor het voortbestaan van de klassenmaatschappij, aan te tasten. Daarmee moet de socialistische beweging allemaal rekening houden, wil zij zich precies rekenschap geven van de voorwaarden van een concrete alliantie-politiek.

In Vlaanderen hebben ecologisme en feminisme duidelijk minder invloed weten te ontwikkelen, omdat de kleine burgerij hier zeer sterk beïnvloed is door het Vlaams populisme. Dit Vlaams nationalisme heeft een oude traditie en heeft zich ook omgezet in de vorming van een nationalistische partij. De spanningen tussen de klassen onderling hadden hierdoor de neiging zich te vertalen in strijdvragen over de eventuele hervorming van de staatsinstellingen. Historisch gezien heeft de arbeidersbeweging zich voor deze staatshervorming maar matig geïnteresseerd, waardoor de heersende klasse een ruime marge kreeg om te onderhandelen over kwesties die niet de KAPITALISTISCHE structuren in vraag stelden.

Een alternatieve politieke strategie kan in deze tijd van ernstige economische recessie geen vrede nemen met het stellen van louter ECONOMISCHE eisen (hoe belangrijk die ook zijn), maar moet tevens in zich de opening bevatten om die eisen die "alleen" maar de zuiver politieke of ideologische structuren raken, te integreren. Dat betekent concreet dat een links of vooruitstrevend front tegen de rechtse krachten enkel succesvol kan zijn, indien én een economisch alternatief voor het kapitalisme wordt uitgewerkt én de problematiek van zowel de milieugroepen, de feministische beweging als van de nationaliteiten wordt vertaald in een programma.

Politisering van de arbeidersklasse houdt in dat de arbeidersklasse POLITIEK leert denken en handelen. Alleen wanneer de arbeidersklasse effectief politiek wil en kan handelen, zal een vooruitstrevend front met kans op succes de weg naar het socialisme openen. Politiek denken is hier niet enkel het verwoorden van concrete opvattingen over een grondige hervorming van de machtsverhoudingen in de maatschappij op het niveau van de staat, maar ook van de verhoudingen zelf tussen de mensen onderling. Het is op dat vlak dat met kans op succes de nieuwe kleinburgerlijke groepen kunnen aangesproken worden.

De profilering van de culturele strijd

Massabewegingen met een politiek karakter zijn steeds voortgekomen uit spanningen binnen de maatschappelijke structuren. Die spanningen hebben steeds een ECONOMISCHE basis, maar binnen de maatschappij planten deze spanningen zich voort op alle niveaus van het maatschappelijke.

De socialistische arbeidersbeweging ontstond op het einde van de vorige eeuw niet alleen als een reactie tegen de toenemende proletarisering, tegen de dekwalficatie van de arbeidskracht en tegen de concentratiebeweging van het kapitaal, maar ook als reactie tegen de aantasting van de traditionele culturele verhoudingen. Zoals Marx en Engels het stelden in het COMMUNISTISCH MANIFEST heeft de bourgeoisie "alle feodale, patriarchale, idyllische verhoudingen vernietigd. Zij heeft de bont geschakeerde feodale banden, die de mens verbonden aan wie van nature boven hem waren gesteld, onbarmhartig verscheurd en geen andere band tussen mens en mens gelaten dan het naakte belang, dan de gevoelloze "constante betaling". (...) Zij heeft, in één woord, in de plaats van de met religieuze en politieke illusies bemantelde uitbuiting, de openlijke, schaamteloze, directe, dorre uitbuiting gesteld". (1)

Het kan geen kwaad om deze profetische woorden van Marx en Engels te memoreren, want ook vandaag nog beheerst de gevoelloze "contante betaling" de verhoudingen tussen de mensen. De conservatieve fractie van de bourgeoisie heeft in het verleden wel een beroep kunnen doen op de godsdienst om deze kille verhoudingen met naastenliefde te bedekken, maar dat nam niet weg dat zij na verloop van tijd wel gedwongen werd om die naastenliefde te organiseren via het staatsapparaat. Het ontstaan van de verzuiilde organisaties was hoofdzakelijk het werk van de katholieke bourgeoisie: de "katholieke werken" die op ruime schaal vanuit de staatskas gesubsidiëerd werden om hun controlerende werking op de arbeidersklasse te versterken en om de schijn op te houden dat het "welzijn" van de mensen weinig of niets te maken heeft met "contante betaling".

Het is vooral in de sfeer van de reproductie van de arbeidskracht (welzijnswerk, onderwijs, gezondheidszorg, etc.) dat de linkse beweging aangrijpingspunten kan vinden om ook de heerschappij van de bourgeoisie te betwisten en krachten kan vinden om de kwaliteit van het dagelijks bestaan van de massa tot strijdobject te maken. Dit heeft directe gevolgen voor de ontwikkeling van een politieke strategie. Politisering moet in dat kader dan begrepen worden als de noodzaak om

1. de dynamiek in de maatschappelijke verhoudingen ook op concreet vlak in de sfeer van de reproductie van de arbeidskracht te **BEGRIJPEN** ;
2. de sfeer van de reproductie te **GEBRUIKEN** als een noodzakelijk arbeidsveld om brede lagen van de bevolking te **betrekken** en te mobiliseren voor nieuwe politieke objectieven ;
3. die bredere bevolkingslagen te **POLITISEREN** en dus te werven als ondersteunen-

de krachten voor een grondige hervorming van de maatschappelijke en politieke structuren :

4. een brede vooruitstrevende beweging op gang te brengen die de MACHTSVERHOUDINGEN die vandaag deze hervorming van de politieke en maatschappelijke structuren beletten, aan te tasten.

Deze omvattende objectieven kunnen echter enkel omgezet worden in praktisch politiek handelen indien ook de vragen over HOE, WAAROM EN WAT van deze strategie een praktische invulling krijgen. Vragen zijn dan :

- hoe grijpen wij concreet de spontane onlustgevoelens van de massa aan ?
- hoe bereiken wij reeds in beweging gekomen groepen ?
- hoe lanceren wij een politieke campagne en hoe brengen wij actuele kwesties onder ogen van een brede massa ?
- hoe kunnen wij een "cultuur" van het politiek verzet ontwikkelen binnen de dynamiek van de klassenstrijd en welke vormen moet die "strijdcultuur" dan aannemen ?

De cultuur is de schepping van de massa, van georganiseerde groepen en ook van creatieve individuen. De STRIJDCULTUUR heeft zich in het verleden steeds ontwikkeld in periodes van intense spanningen tussen de klassen. Het in de strijd werpen van uitgesproken "artistieke" vormen (strijdlied ; politiek theater ; arbeidsfotografie) om de massa te politiseren was hier duidelijk verbonden aan een bepaalde politieke conjunctuur. Maar de CULTURELE STRIJD van de arbeidersklasse kunnen wij niet beperken tot bepaalde uitingsvormen van de strijdcultuur (theater, muziek, beeldende kunst). Het begrip culturele strijd is ruimer omdat hier de actie zelf bedoeld wordt om nieuwe vormen en inhoud te geven aan opvattingen en verhoudingen tussen de mensen, groepen, lagen en klassen in de maatschappij.

De culturele strijd is hier ook een concrete uitdrukking van de KLASSENSTRIJD. Het organiseren van de culturele strijd kan gebeuren door de organisaties van de arbeidersklasse of via initiatieven van een vooruitstrevende linkse verzamelbeweging, waarbij het verzet van brede massa's onder één politieke noemer wordt gebracht. Politiserend VORMINGSWERK kan hier een middel zijn om de noodzakelijke verbanden te helpen leggen tussen groepen en stromingen die elk op hun wijze en op grond van zeer uiteenlopende motieven in verzet zijn gekomen tegen de onderdrukkende verhoudingen binnen het kapitalistisch systeem. Zo kunnen relatief AUTONOME verzetsgroepen gevormd worden die elk hun eigen concrete bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van een anti-kapitalistisch actieprogramma.

"De omverwerping van de heerschappij van de bourgeoisie kan alleen het werk zijn van het proletariaat, van deze bijzondere klasse die door haar economische bestaansvoorwaarden tot deze omverwerping voorbereid is en daarin de mogelijkheid en de kracht vindt ze te volbrengen" (2), stelt Lenin.

Zonder de PRINCIPIËLE juistheid van deze stelling te willen betwisten, moet toch

gewezen worden op de consequenties van een al te letterlijke interpretatie.

Kan de arbeidersklasse uitsluitend op basis van haar economische positie de heerschappij van de bourgeoisie omverwerpen? Dat zou betekenen dat de heerschappij van de bourgeoisie enkel berust op een "economische" basis en dat het "politieke" en het "ideologische" geen autonome functie kunnen hebben. In concreto merken wij echter dat de heerschappij van de bourgeoisie veel breder en complexer is dan het kader van haar economische machtsuitoefening. De macht van de bourgeoisie is ook verweven met de bestaansvoorwaarden van alle klassen en groepen. De burgerlijke ideologie is niet louter een "instrument" ter onderdrukking, maar die burgerlijke ideologie heeft ook steunpunten binnen de onderworpen klassen zelf.

Enkele voorbeelden kunnen dit ondersteunen. De Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger is niet enkel en alleen een burgerlijk-liberaal manifest maar ook een manifest dat zich in essentie als PROGRAMMA van de bourgeoisie heeft weten te vertalen in een bepaalde juridische structuur. Hoewel wij weten dat dit burgerlijk-liberaal manifest reeds gedurende twee eeuwen de politieke en ideologische heerschappij van de bourgeoisie heeft weten te grondvesten, moeten wij toch ook constateren dat de onderdrukte klassen zich sterk aangesproken blijven voelen door eisen die in de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger verwoord werden. Wij merken zelfs dat dit burgerlijk-liberaal manifest een autonome rol kon spelen en zelfs losgekoppeld kon worden van de directe belangen van individuele kapitalisten of groepen van ondernemers.

Moet de arbeidersbeweging nu de burgerlijk-liberale ideologie bestrijden door ook de verlichte en humanistische waarden van de bourgeoisie integraal te verwerpen? Of moet de arbeidersbeweging niet juist opvattingen verwoorden die de vooruitstrevende denkbeelden van de bourgeoisie voltooien door ook concreet-historische voorwaarden te stellen aan het verwezenlijken van de abstracte verklaringen?

De klassenstrijd houdt dus meer in dan enkel het tegenover elkaar stellen van de onverzoeerbare belangen van bourgeoisie en proletariaat, maar omvat ook het stellen van strijdobjectieven die uitstijgen boven de onmiddellijke eisen van bepaalde delen van de arbeidersklasse. Het is vooral op het niveau van de culturele strijd dat wij merken dat de socialistische arbeidersbeweging objectieven kan stellen die precies de beperkte "economische" eisen kunnen overstijgen door de algehele structurering van de menselijke verhoudingen in de discussie te betrekken.

De culturele strijd mag dan niet ingeperkt worden tot het scheppen van materiële voorzieningen (bouwen van culturele centra, ziekenhuizen, scholen, universiteiten), maar moet in concreto uitgebreid worden tot de vorm en de inhoud van al deze

diensten. Het is niet voor niets dat tijdens het laatste decennium in steeds sterkere mate deze culturele sector het strijdtoneel is geworden van groepen en stromingen die de KAPITALISTISCHE ordening aanklagen. Gezondheidssector, cultuur en onderwijs zijn goed uitgebouwd, en dit vooral onder druk van de georganiseerde arbeidersbeweging, tot voorzieningen die bestemd zijn voor ALLE lagen van de bevolking (3). Maar wij merken dat het grootkapitaal uiteindelijk haar wil wist op te leggen aan de grote meerderheid van de bevolking door de uitbouw van de voorzieningen volledig in te passen in de kapitalistische logica van het streven naar winst.

Conclusie (4).

De koppeling van de economische strijd aan de politiek-culturele strijd is een voorwaarde om de machtsvorming van de arbeidersklasse een breder draagvlak te verschaffen en om de werkelijke democratisering van de maatschappij een concrete inhoud te verschaffen door een brede massa te mobiliseren voor eisen die ook de directe belangen van de massa dienen. Het aantasten van de "rationaliteit" van het kapitalisme kan alleen succes hebben als de arbeidersbeweging een andere "rationaliteit" weet te scheppen en aanvaardbaar te maken in de vorm van een omvattend programma.

Dat omvattend programma zal zich als alternatief voor de programma's van de grote burgerlijke partijen moeten aandienen en daarbij concrete groepen van mensen rond een aantal essentiële problemen organiseren en politiseren. Daarbij moet tevens rekening gehouden worden met het feit dat de burgerlijke ideologie in zich een maatschappij-stabiliserende kracht bevat en dat er reeds organisaties en staatsapparaten zijn die op een bepaalde wijze vele deelbelangen van de volksmassa's behartigen. De grote sociale en culturele organisaties hebben een zeer verfijnd en dicht net opgebouwd waarlangs de onmiddellijke problemen van mensen worden opgevangen en getransformeerd tot bureaucratische ingrepen. Deze organisaties en verenigingen zouden door middel van democratisering en politisering betrokken moeten worden bij de vorming van een groot vooruitstrevend front. Tot op heden zijn er vele MARGINALE initiatieven ontwikkeld die echter niet de kracht hadden dat ze het hele systeem onder druk konden zetten.

(1) K. MARX, F. ENGELS, *Het Communistisch Manifest*. Amsterdam : Pegasus, 1965, blz. 24.

(2) W.I. LENIN, *Staat en Revolutie*, Moskou : Uitgeverij voor Literatuur in Vreemde Talen, z.d., blz. 33.

(3) Ook hier treffen wij weer de *universalistische* waarden aan : recht op onderwijs, gezondheid, cultuur, etc. zonder onderscheid naar stand, godsdienst, ras, etc.

(4) De hier geformuleerde conclusies blijven vrij algemeen, daar het niet de bedoeling is om een aantal strategische opties verder uit te werken. De tekst van dit artikel wil geen concrete antwoorden leveren op de theoretische en praktische vragen van een nieuwe linkse strategie. De bedoeling is dat de opvattingen neergelegd in deze tekst in de nabije toekomst verder uitgewerkt worden en in de vorm van een boek zullen verschijnen. Reacties op de inhoud van deze eerste schets zijn dan ook van harte welkom.